

Барбара Колоросо

ТОРМОЗ в УЧИЛИЩЕ

НАСИЛНИКЪТ, ЖЕРТВАТА И НАБЛЮДАТЕЛЯТ

100

начина да
защитите
детето си

Aко сте родител или учител,
задължително прочетете тази книга.
Education Today

СН
СОФТПРЕС®

Съдържание

Въведение.....9
Първа част:
Насилникът, жертвата и
не толкова невинният наблюдател
Първа глава
Три действащи лица и една трагедия.....21
Втора глава
Статистика. Числата зад кулисите.....31
Трета глава
Какво Е и какво НЕ Е тормозът?.....47
Четвърта глава
Насилникът.....117
Пета глава
Жертвата.....123
Шеста глава
Не толкова невинният наблюдател.....151
Седма глава
Смелият – свидетелят,
опонентът, защитникът.....165

Втора част:
Прекъсване на кръга от насилие и създаване
на по-грижовни общности

Осма глава

Въпрос на семейство.....177

Девета глава

Има ли насилиник у дома?.....205

Десета глава

Има ли в дома ви тормозено дете?.....233

Еднайсета глава

От наблюдател до смелчага.....268

Дванайсета глава

**Да задържим младите хора ангажирани,
свързани и в безопасност в Мрежата.....286**

Тринайсета глава

**Грижовни училища,
ангажирани общности.....307**

Приложение 1:

Отговор на кибернасилието.....341

Приложение 2:

Термини от интернет и социалните медии.....347

Приложение 3:

Реакция срещу порното за отмъщение.....351

Благодарности.....354

Източници.....357

Азбучен показалец.....360

Първа глава

Три действащи лица и една трагедия

*Да, този свят е сцена,
където всички хора са актьори
и всеки има миг, във който трябва
да влезе и излезе; и играе
различни роли...*

— Уилям Шекспир
„Както ви харесва“,
второ действие, седма сцена¹

Актъор: Някой, който действа по начин, предвиден да заблуди или впечатли останалите.

Поддържащ актьор: Човек, специализиран в пресъздаването на необичайни или характерни роли.

Типов подбор на актьорите: Дава на актьорите роли от един и същ тип, така че изпълнителят се асоциира със съответната роля и е пренебрегван за други.

Насилникът, жертвата и (не толкова невинният) наблюдател са три роли в трагедия, която ежедневно се разиграва в домовете ни, училищата, на детските площадки, по улиците и на работните места. Както става ясно от примерите във въведение-то, писателя е истинска, а последствията могат да са смъртоносни.

¹ Превод Валери Петров. – б. пр.

Детето, което играе „насилника“, се облича, говори и действа според ролята си, както правят и „жертвата“, и „не толкова невинният наблюдател“. Позата, думите, действията и последиците от комбинацията на тези елементи са предмет на тази книга. Децата могат да опитат и трите роли и да играят всяка една с относителна лекота, а после да изоставят ролята на насилиник или жртва, за да се превърнат в не толкова невинни наблюдатели. Някои деца играят едновременно насилиник и жртва и се превъплъщават в двата образа. Други попадат в един типаж и за тях става почти невъзможно да излязат от ролята, която са усъвършенствали, без възможност да развият по-конструктивни социални умения и здравословни лични връзки.

Типологизирането повдига въпроса за езика. Като бивша учителка съм виждала колко лесно, резултатно и в същото време непродуктивно е използването на езика като вид стенографско скалъпване на диагноза, която се лепва на детето и се прилага така, сякаш това определение капсулира цялата му идентичност. Дете, което страда от диабет, е квалифицирано като *диабетик*, дете с епилепсия е *епилептик*, дете с астма е *астматик*, дете с дислексия е *дислексик*. Изисква се малко повече усилие и няколко допълнителни срички, за да се каже „дете, което страда от епилепсия“, „дете, което има астма“ и „дете с дислексия“. Изисква се много по-голямо усилие и далеч повече думи, за да не се дефинира детето според болестта или състоянието си.

В такъв случай защо да използваме термините „насилиник“, „жртва“ и „не толкова невинен наблюдател“? Някои твърдят, че поставянето на етикети на участниците в насилието налага типажи, които им пречат да излязат от характерните роли. Този тип автори предпочитат да се фокусират върху смяната на поведението и избягват поставянето на етикети на участниците: „човекът, който упражнява насилие“, „човекът, който търпи насилие“, „човекът, който наблюдава“. Ударението е върху представянето на алтернативи за онези, които участват в насилието или са обект на тормоз.

Други използват етикети, за да характеризират преднамерено децата, и гледат на проблема с насилието в черно и бяло като в сценарий за добра и лоша: „Насилниците и техните жертви. Игра на обвинение и срам“. Тук гледната точка е „те срещу нас“ – отървеш ли се от насилиника, ще се отървеш от проблема.

Третата възможност е да се използват етикети, за да се идентифицират определени роли със съответните им поведенчески характеристики. Избирам този вариант. Употребата на термините „насилиник“, „жертва“ или „не толкова невинен наблювател“ в книгата цели идентифициране на временната роля, която детето изпълнява в момента, в определена сцена и определено действие от дълга пиеса. Тя няма за цел да определя или да поставя постоянно етиケット на личностните характеристики на детето. Целта е да добием по-ясно разбиране за тези роли и за това че – макар и често срещани в нашата култура – те не са здравословни, не са нормални и определено са ненужни. Всъщност тези взаимодействия могат да се окажат опустошителни за децата, без значение коя от трите роли изпълняват, могат да са опустошителни и за обществото като цяло.

Разберем ли веднъж тези роли, ще можем да започнем пренаписването на сценария и да създаваме алтернативни и по-здравословни роли, които не изискват преструвки и насилие. Можем да пренасочим властното или контролиращото поведение на насилиника в положителната насока на лидерски дейности, например. Лишеното от агресия, дълбоко загриженото и чувствително поведение на жертвата може да бъде признато и развито като сила. Ролята на не толкова невинния наблюдател може да се замени с тази на смелия свидетел или защитник – човек, готов да се застъпи за мишлената, да говори и активно да се изправи срещу несправедливостта.

Нашите деца не просто действат според ролите си, те ги изживяват. Не могат да се приберат у дома след спектакъла, да се върнат в „истинския живот“, защото домът е част от тяхната сцена. Но сценарийите могат да бъдат пренаписани, да се създадат

нови роли, сюжетът да се промени, сцената да се пренареди, трагичният край да отпадне. Актьорите не могат да се справят сами. Ние, възрастните, трябва да станем от местата си – не можем да си позволим да сме пасивна, разсеяна, отегчена, разтревожена или дълбоко покрусена публика. Не можем да си тръгнем, да закрием спектакъла и да го изпратим някъде другаде. Не можем просто да пропъдим насилиника и да жалим тормозеното дете. Трябва да изоставим ролите, а не децата си. Нашите деца имат нужда от нова пиеса, а ние, възрастните, можем да станем активни участници в пълното ѝ преписване заедно с тях. Но преди да се заемем с новия сценарий, трябва да анализираме и разберем оригиналната трагедия.

Сцени от трагедията

„Насилникът, жертвата и не толкова невинният наблюдател“ е пиеса с много версии на едни и същи трагични теми, пресъздавани от различни актьори, които носят различни костюми и четат различни текстове.

Постановка

- Среда, която подхранва и подпомага безапелационното подчинение на властта и превръща жестокостта в обичайно явление, където „злото“ е норма, където личностите, които се считат за недостойни, се дехуманизират и охулват.
- Култура, която награждава насилиците и обвинява жертвите.
- Училища, които претендират, че нямат проблеми с насилието; в които съществува добре структурирана йерархия от ученически клики и липсва ефективна политика, процедури или програми за справяне с тормоза.
- Родители, които моделират или „преподават“ начален курс по насилие у дома.
- Възрастни, които не виждат – или избират да не виждат – страданието и не чуват зова за помощ на тормозените деца.

Действие първо: Проучване на пейзажа

Насилникът проучва обстановката, проверява останалите участващи в опит да открие потенциална мишена и оглежда публиката, за да види дали някой възрастен обръща внимание.

Потенциалната мишена играе с топка срещу стената на училището, (почти) без да съзнава, че насилият я наблюдава.

Наблюдателите вкарват топки в баскетболния кош, смеят се, наслаждават се на компанията и приятелството си и без да влагат особена мисъл, създават дълбоко усещане за „ние срещу тях“.

Действие второ: Опипване на почвата

Насилникът сякаш случайно се насочва към мишлената, като внимава за реакциите и на потенциалната жертва, и на наблюдателите. Използва груби и обидни думи, за да я обезличи и очерни.

Мишлената свива рамене и пада духом, изпитва беспокойство и страх, но не знае как да постъпи.

Не толкова невинните наблюдатели гледат настрани или смеят, оказвайки подкрепа и безмълвно одобрение на насилиника. За някои това е начин да се забавляват на гърба на жертвата.

Действие трето: Деяние

Виждайки мишлената като обект на осмиване и презрение, а не като съученик или равен, насилият я бута, грабва топката и я мия през игрището.

Жертвата се самообвинява за нападението, нарича се с обидни думи („аз съм некадърен, слаб, аз съм никой“), упреква се, че е била неадекватна, чувства се без силна срещу насилиника и се опитва да се убеди, че насилият всъщност не е искал да я нарани.

Някои от наблюдателите се правят, че не виждат и не чуват ставащото. Отдръпват се от сцената и се чувстват виновни, че

не са спрели насилиника. Самите те са безпомощни и уплашени и се чудят дали няма да са следващите. Други не толкова невинни наблюдатели окуражават насилиника или се включват, като се подиграват на жертвата и започват да подриват отнетата топка. Този процес на обезличаване и на притъпяване на чувствителността позволява на насилиника и на наблюдателите да извършат още по-груби актове на насилие и агресия спрямо тормозеното дете.

Действие четвърто: Насърчаване

Насилникът открива нови възможности да дразни и изтезава мишлената си. Става по-агресивен физически и заплашва с повече насилие, за да внуши ужас. Чувства се силен, когато напада. Резултатите му носят удоволствие и удовлетворение.

Жертвата прекарва учебния час в мислене как да избегне насилиника. Не може да се съредоточи над уроците; поболява се; измисля извинения, за да избягва игрището, съблекалните и столовата; чувства се безпомощна и лишена от надежда.

Не толкова невинните наблюдатели отново се делят на два лагера: едната група открыто страни от насилиника, за да избегне конфронтация; другата се включва в насилието. Първата група се бои от насилиника, втората го почита. И двете групи се самоубеждават, че няма да са следващите, защото насилиникът вече си има мишена, която заслужава онова, което ѝ се е случило. Според тях жертвата е мекушава и е извън ограничения кръг на хората, за които ги е грижа.

Действие пето: Кулминация на страданието

Насилникът продължава да тормози и наранява жертвата с нарастваща злост. Приема характерната роля на насилиник; не успява да създаде здравословни приятелски връзки; липсва му способността да погледне от гледната точка на другия; лишен е

от емпатия, съчувствие или състрадание. Освен това се вижда като силен и харесван от другите, което е истина – някои съученици и възрастни действително смятат, че той притежава стабилни лидерски умения и е „добро дете“. Чувството, че правото е на негова страна, нетолерантността му към различията и удоволствието, което изпитва при изключване на останалите, бележат репутацията му.

При тези непрекъснати атаки жертвата започва да показва признания на депресия и може да се обърне срещу преследвачите си. Връстниците и възрастните ѝ поставят етикет на труден или проблемен ученик, често отсъства и не може да се съсредоточи, когато е на училище, се справя зле с ученето – друг източник на напрежение и срам. Неспособно да измисли конструктивни начини, за да си върне контрола над живота, нароченото дете прекарва времето си в търсене на способи за отмъщение. Може да се присъедини към група от други „нежелани“, заедно с които да съчини план за мъст, а може и да се отдръпне, да стигне до изолация и изгнание в опит да спре тормоза. Все повече започва да прилича на обезличената карикатура, за която го смятат.

В този етап не толкова невинните наблюдатели правят едно от следните четири неща:

1. Продължават да се боят от насилиника и винят жертвата за това, че е станала негова мишена.
2. Присъединяват се към тормоза и от наблюдатели сами се превръщат в насилици, последователи или активни поддръжници.
3. Като виждат, че никой друг не се намесва, свиват рамене и се чувстват безпомощни да спрат насилието или, още по-лошо:
4. Решават, че това не ги засяга и не виждат необходимост да го спрат.